

Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

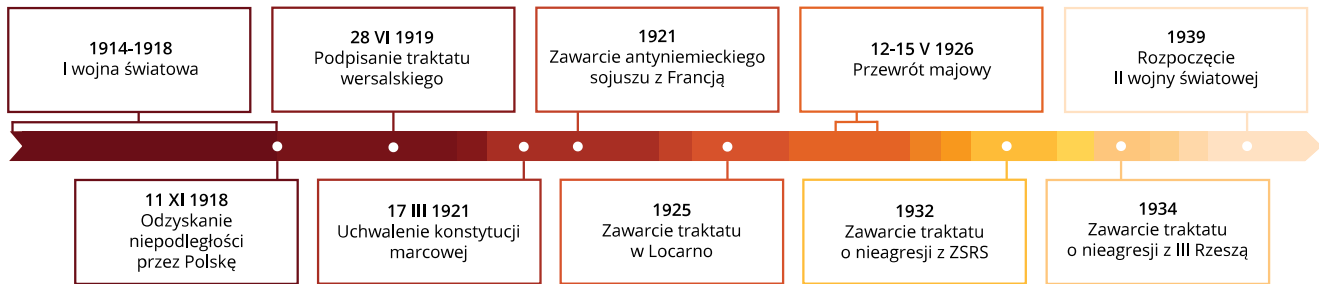
Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej

Francuski minister spraw zagranicznych Louis Barthou i Józef Beck w oknie wagonu na dworcu w Krakowie w 1934 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Polityka zagraniczna młodego państwa polskiego była zdeterminowana koniecznością zagwarantowania jego bytu oraz bezpieczeństwa, zwłaszcza w sytuacji sąsiedztwa ze Związkiem Sowieckim z jednej, a Niemcami (a później III Rzeszą) z drugiej. Stosunków międzynarodowych nie ułatwiały ani decyzje konferencji pokojowej w Wersalu i ich konsekwencje, ani kwestia mniejszości narodowościowych w II RP, ani zawiązywane w dwudziestoleciu międzywojennym sojusze i koalicje państw europejskich.

Pierwszym układem międzynarodowym II Rzeczypospolitej po I wojnie światowej był sojusz z Francją, zawarty oficjalnie w 1921 r. Miał on charakter przede wszystkim antyniemiecki, ale również w wypadku agresji ze strony Związku Sowieckiego Francja zobowiązywała się do udzielenia Polsce pomocy materialnej. Znaczenie sojuszu polsko-francuskiego osłabło po zawarciu traktatu w Locarno, przetrwał on jednak do września 1939 r. i był podstawą wypowiedzenia Niemcom wojny przez Francję.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, jaka była sytuacja międzynarodowa Polski.
- Przeanalizujesz, w jaki sposób II RP próbowała odnaleźć się między dwoma groźnymi sąsiadami: ZSRS i Niemcami.
- Wytłumaczysz, dlaczego mimo wspólnej granicy lądowej z Polski do Litwy można było dostać się... statkiem.
- Omówisz przyczyny rezygnacji polskiej dyplomacji z koncepcji budowania Międzymorza.

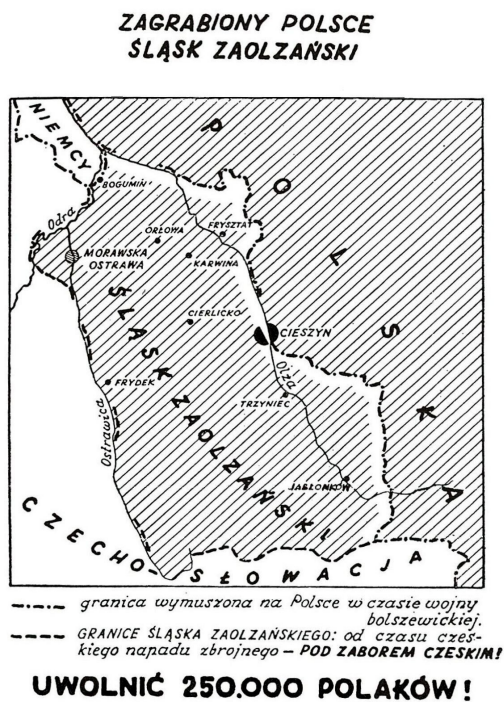
Przeczytaj

Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej

Politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej można podzielić na trzy okresy. Pierwszy, najkrótszy, obejmuje kilka miesięcy od utworzenia państwa polskiego w listopadzie 1918 r. do konferencji paryskiej (zwanej też wersalską, a zakończonej w styczniu 1920 roku). W tym czasie zostaje ukształtowana zachodnia granica Polski, przewidziane są plebiscyty na Górnym Śląsku oraz Warmii i Mazurach. Drugi etap to polityka zagraniczna w czasie demokracji parlamentarnej, czyli mniej więcej lata 1921–1926. I trzeci, trwający najdłużej – stosunki międzynarodowe w dobie dyktatury – czyli od 1926 do 1939 roku.

Przez pierwsze lata po odzyskaniu przez Polskę niepodległości politykę zagraniczną zdominowała kwestia granic. O tym, jak trudne jest powołanie czy – jak w przypadku Rzeczypospolitej – restytuowanie organizmu politycznego, świadczy chociażby to, że kwestie graniczne stanowiły punkty zapalne w stosunkach Polski z sąsiadami przez całe dwudziestolecie. Dotyczyło to nie tylko Niemiec i ZSRS, lecz także Czechosłowacji i Litwy. Spory graniczne wiązały się również z problemami, które Polska miała z licznymi mniejszościami narodowymi.

Relacje polsko-czechosłowackie

Polska ulotka z okresu międzywojennego nawołująca do „uwolnienia” Polaków mieszkających na przyznanym Czechom Zaolziu. Wskaż granicę polsko-czechosłowacką.

Ustalenie przebiegu granic z dwoma największymi sąsiadami nie zakończyło problemów granicznych Polski. Konflikt o ziemię Śląska Cieszyńskiego zaważył na relacjach polsko-czechosłowackich w okresie międzywojennym. Politycy czechosłowaccy nie dostrzegali poza tym zagrożenia ze strony Niemiec i nie szukali porozumienia z Polską, by się przed nimi zabezpieczyć. Bardziej obawiali się Węgier, które rościły pretensje do części ziem czechosłowackich należących wcześniej do Królestwa Węgierskiego. Do poprawy stosunków między Warszawą a Pragą doszło po zamachu majowym, nie nastąpiły jednak żadne znaczące rozstrzygnięcia w sprawie granic. Swój finał kwestia ta znalazła dopiero w 1938 r., po konferencji

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

w Monachium. Wówczas Polska, korzystając z problemów sąsiada, odebrała mu sporne tereny Zaolzia, Spiszu i Orawy.

Stosunki polsko-litewskie

Położenie Litwy Środkowej (zaznaczonej kolorem zielonym).

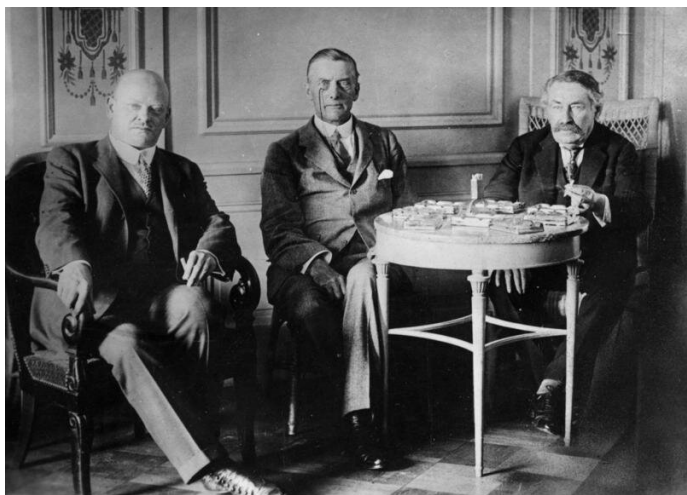
Wskaż, gdzie przebiegała granica między Polską a Litwą.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o. na podstawie Halibutt, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Podobny przebieg miał spór z Litwą. Od 1922 r. obszar tzw. **Litwy Środkowej** znajdował się w granicach Rzeczypospolitej, w związku z czym stolica niepodległej Litwy została przeniesiona do Kowna. Gdy w 1926 r. w wyniku zamachu stanu władzę w Kownie przyjęli politycy nastawieni antypolsko, rozpoczęło się szykanowanie Polaków na Litwie. Sytuacja stała się tak napięta, że na spotkaniu z litewskim premierem Augustinasem Voldemarasem marszałek Piłsudski zażądał wprost **deklaracji**, czy Litwa chce pokoju, czy wojny. Tej ostatniej udało się uniknąć, ale polsko-litewskie stosunki dyplomatyczne właściwie nie istniały. W 1938 r. po incydencie granicznym, w którym zginął polski żołnierz, rząd polski wystosował ultimatum. Zażądał w nim od władz Litwy nawiązania kontaktów dyplomatycznych w ciągu 48 godzin, grożąc w przeciwnym razie podjęciem „innych środków”. Rząd litewski przyjął polskie warunki i konflikt został zażegnany.

Stosunki polsko-francuskie

Najważniejszym sojusznikiem odrodzonej Polski była Francja, której zależało na sprzymierzeńcu za wschodnią granicą Niemiec. W 1921 r. kraje te zawarły sojusz

Podpisanie traktatu w Locarno w 1925 r. Na zdjęciu (od lewej): Gustav Stresemann (minister spraw zagranicznych Niemiec), Austen Chamberlain (minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii) i Aristide Briand (premier Francji).

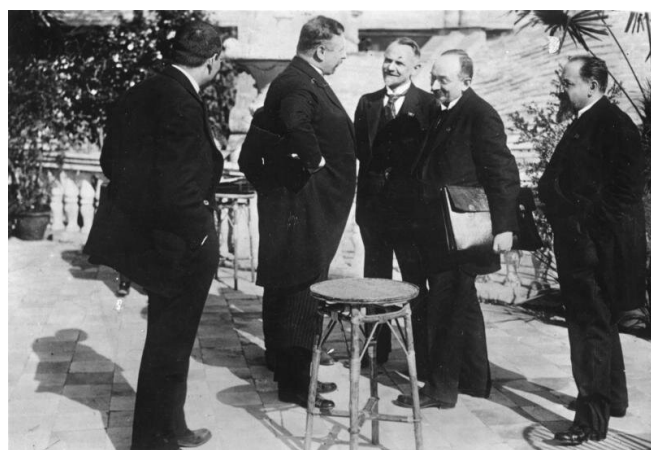
Źródło: Archiwum Federalnych Niemiec, dostępny w internecie: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

zaakceptowały wyłącznie postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące ich zachodniej granicy. Zgoda mocarstw na to rozwiązanie oznaczała pozostawienie Niemcom otwartej drogi do podważania ustaleń odnośnie do granic wschodnich. W taki właśnie sposób odebrano to wydarzenie w Rzeczypospolitej.

Było to tym groźniejsze, że zaledwie trzy lata wcześniej, w 1922 r., ZSRS i Niemcy – dwaj sąsiedzi Polski, z którymi w ostatnich latach pozostawała w konflikcie – zawarły układ w Rapallo. Na jego mocy Niemcy mogli szkolić swoje wojska lotnicze i pancerne na sowieckich poligonach, co było złamaniem traktatu wersalskiego. Traktat w Rapallo wzbudził też zaniepokojenie we Francji, która potrzebowała sprzymierzeńca na drugiej granicy Niemiec. Niepewna sytuacja w bolszewickiej Rosji – tradycyjnym sojuszniku Francji – sprawiła, że na początku lat 20. XX w. Polska była ważnym partnerem strategicznym dla Francuzów.

o charakterze antyniemieckim. Dodatkowo Francja zobowiązała się także do udzielenia Rzeczypospolitej pomocy materialnej w razie ataku Rosji sowieckiej. To porozumienie, w 1939 r. uzupełnione gwarancjami niepodległości, obowiązywało aż do wybuchu II wojny światowej.

Przyjaźń z Francją została nieco nadszarpnięta przez zawarty w 1925 r. [traktat](#) w Locarno w Szwajcarii. Wówczas to Belgia, Francja, Wielka Brytania i Włochy podpisały z Republiką Weimarską porozumienie gwarantujące nienaruszalność granic belgijsko-francusko-niemieckiej. Takich gwarancji nie uzyskały ani Czechosłowacja, ani Polska. Tym samym Niemcy

Podpisanie traktatu w Rapallo w 1922 r. Na zdjęciu (od lewej): Joseph Wirth (kanclerz Niemiec), Walther Rathenau (minister spraw zagranicznych Niemiec) i ze strony sowieckiej: Leonid Krassin, Geоргий Cziczerin i Adolf Joffe.

Źródło: Archiwum Federalne Niemiec, dostępny w internecie: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Niezrealizowana koncepcja Międzymorza

Jednym z pomysłów dyplomacji francuskiej było wspieranie przymierza państw środkowoeuropejskich, zwanego małą ententą. O ile jednak Francja chciała, aby Czechosłowacja, Jugosławia i Rumunia (do których miałyby dołączyć Polska) tworzyły blok o wydźwięku antyniemieckim, o tyle Rzeczpospolita szukała także partnerów do sojuszu przeciw ZSRS. W latach 20. dyplomacja polska i Józef Piłsudski próbowali realizować koncepcję **Międzymorza**. W zamyśle miał to być blok obronny państw, które razem mogłyby się przeciwstawić dominacji Rosji i Niemiec. Na przeszkodzie temu przedsięwzięciu stanęły obawy młodych państw (m.in. Litwy) przed utratą niepodległości oraz rozbieżności interesów. Czechosłowacja nie chciała wiązać się z Polską, unikając zaostrzenia stosunków z Niemcami, a w dodatku na stosunki polsko-czeskie niekorzystnie wpływały spór o Śląsk Cieszyński i rywalizacja o pierwszeństwo w Europie Środkowej. Rumunia, choć obawiała się roszczeń ZSRS do Besarabii, obojętnie podeszła do pomysłu bloku, chcąc raczej, by był on skierowany przeciwko Węgrom. Polska natomiast dbała o dobre stosunki z Budapesztem, odstąpiła więc od forsowania pomysłu Międzymorza.

Francuski minister spraw zagranicznych Louis Barthou i Józef Beck w oknie wagonu na dworcu w Krakowie w 1934 r.

Dlaczego dla Francji Polska była ważnym sojusznikiem w Europie?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Polityka równowagi – między Rosją a Niemcami

Celem polskiej polityki okresu międzywojennego było zachowanie równowagi pomiędzy dwoma wielkimi sąsiadami: Niemcami i ZSRS. Architektem polskiej polityki zagranicznej był wówczas Józef Beck – wojskowy, polityk i dyplomata, a także bliski współpracownik Piłsudskiego. Położenie Polski pomiędzy dwoma państwami, które z czasem coraz bardziej otwarcie dążyły do rewizji porządku wersalskiego, wymuszało na rządzie polskim ostrożność. Niemal aż do wybuchu II wojny światowej II Rzeczpospolita starała się

zachowywać równorzędne stosunki z Niemcami i ZSRS, unikając zawierania układów czy nawet wykonywania politycznych gestów, które mogłyby być odczytane przez któreś z tych państw jako współpraca przeciwko niemu. Skuteczność takiej polityki zależała w dużej mierze od poparcia ze strony mocarstw zachodnich. To wsparcie było jednak coraz słabsze, najpierw z powodu niezdecydowanej polityki wobec Niemiec i kwestii przestrzegania przez nie postanowień traktatu wersalskiego, a następnie z uwagi na rosnącą siłę gospodarczą oraz militarną III Rzeszy i ZSRS przy wyraźnie malejącym potencjale Wielkiej Brytanii i Francji.

Sąsiedztwo polsko-niemieckie było trudne ze względu na to, że II Rzeczpospolita została utworzona z części ziem dawniej należących do Niemiec. Dlatego też niemalże już od momentu podpisania traktatu wersalskiego jego postanowienia były w Republice Weimarskiej podważane, a wielu polityków nawoływało do ich zmiany. W 1925 r. pomiędzy Polską a Niemcami doszło do wojny celnej. Choć spór dotyczył spraw gospodarczych, prawdziwą jego przyczyną był fakt, że Niemcy nie pogodzili się z utratą Górnego Śląska na rzecz Polski. Na początku lat 30. XX w. mogło się wydawać, że sprawy międzynarodowe zmierzają we właściwym kierunku. W 1930 r. udało się zawrzeć umowę handlową, dzięki której zakończono wojnę celną. Dwa lata później Polska i ZSRS podpisały traktat o nieagresji, który w lipcu 1934 r. został przedłużony na następne 10 lat. Deklarację o podobnym charakterze Rzeczpospolita zawarła także z III Rzeszą w styczniu 1934 r.

Wizyta Józefa Becka w Moskwie w 1934 r. Na zdjęciu (od lewej): Juliusz Łukasiewicz (polski ambasador w ZSRS), Józef Beck, Michaił Kalinin (przewodniczący Centralnego Komitetu Wykonawczego ZSRS), Awel Jenukidze (członek Komitetu Centralnego WKP(b)) i Maksim Litwinow (komisarz ludowy spraw zagranicznych ZSRS).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jeżeli jednak któryś z polskich polityków żywił nadzieję na pełną normalizację stosunków, to zostały one poddane weryfikacji pod koniec lat 30. XX w., kiedy to dyktator Rzeszy Adolf

Hitler i minister spraw zagranicznych Joachim von Ribbentrop w coraz bardziej stanowczej i agresywnej formie zaczęli wysuwać roszczenia terytorialne. Żądali przede wszystkim przyłączenia Wolnego Miasta Gdańska do Niemiec i likwidacji – jak to nazywali – korytarza łączącego Polskę z Morzem Bałtyckim, a przynajmniej zgody na budowę eksterytorialnej autostrady i linii kolejowej z Niemiec do Prus Wschodnich. Żądania te zostały po raz pierwszy wyartykułowane wprost przez Ribbentropa w październiku 1938 r. Polska je odrzuciła i rozpoczęła działania mające na celu wzmocnienie jej pozycji politycznej, a także militarnej – na wypadek napaści Niemiec. W komplikującej się sytuacji międzynarodowej Polska była osamotniona. Rumunia była bliskim, acz mało znaczącym sojusznikiem; w 1921 r. oba państwa zawarły układ o wzajemnej pomocy. Stosunki z Litwą i Czechosłowacją pozostawały zaognione. Układ z Francją miał zaś niewielką wartość praktyczną. W tej sytuacji kierowanie polityką zagraniczną było niezwykle trudne.

Sojusze i układy Rzeczypospolitej w okresie międzywojennym

Strona	Nazwa układu	Data
Francja	Deklaracja o przyjaźni, układ polityczny i konwencja wojskowa o wzajemnej pomocy w wypadku napaści Niemiec na którąś ze stron	luty 1921 r.
Rumunia	Konwencja i tajna umowa wojskowa	marzec 1921 r.
Związek Sowiecki	Pakt o nieagresji (zawarty na trzy lata) – wyrzeczenie się wojny, odmowa udziału w sojuszu skierowanym przeciwko jednej ze stron układu	lipiec 1932 r.
Niemcy	Deklaracja o niestosowaniu przemocy we wzajemnych stosunkach	styczeń 1934 r.
Związek Sowiecki	Protokół przedłużający polsko-sowiecki pakt o nieagresji	maj 1934 r.
Wielka Brytania	Gwarancje wzajemne Wielkiej Brytanii i Polski na wypadek zagrożenia niepodległości	marzec–kwiecień 1939 r.
Francja	Gwarancje niepodległości Polski	kwiecień 1939 r.
Wielka Brytania	Układ o wzajemnej pomocy	sierpień 1939 r.

Słownik

deklaracja

(z łac. *declaratio* – objawienie, przedstawienie) publiczne oświadczenie lub zobowiązanie pociągające za sobą skutki prawne

koncepcja Międzymorza

idea w polityce zagranicznej zaproponowana w okresie międzywojennym przez Józefa Piłsudskiego; zakładała współpracę i sojusz państw znajdujących się między morzami Adriatyckim, Bałtyckim a Czarnym

polityka równowagi

kierunek w polityce zagranicznej Rzeczypospolitej w latach 30., zapoczątkowany przez Józefa Piłsudskiego i kontynuowany po jego śmierci przez ministra spraw zagranicznych Józefa Becka, zakładający zachowanie dobrych relacji zarówno z ZSRS, jak i III Rzeszą

Litwa Środkowa

formalnie niezależne państwo ze stolicą w Wilnie, którego powstanie poprzedził pozorowany bunt gen. Lucjana Żeligowskiego w październiku 1920 r.; 18 kwietnia 1922 r. została przyłączona do II Rzeczypospolitej

traktat

ważna umowa międzynarodowa zawarta przez państwa

Słowa kluczowe

traktat w Locarno, traktat w Rapallo, polityka równowagi, Józef Beck, dzieje polityczne II RP, polityka międzynarodowa II RP, dzieje polityczne II Rzeczypospolitej

Bibliografia

Stosunki polsko-niemieckie 1919–1932, red. A. Czubiński, Z. Kulak, Poznań 1990.

W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–2000*, Warszawa 2001.

M. Kornat, *Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem a Zachodem*, Kraków 2007.

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem, a następnie wykonaj polecenia.

Minister spraw zagranicznych RP, gen. Józef Beck, podczas wizyty w Warszawie w styczniu 1939 r. niemieckiego ministra spraw zagranicznych Joachima von Ribbentropa.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Polecenie 2

Wyjaśnij, w jaki sposób na polską politykę zagraniczną do roku 1926 wpływała kondycja polskiego parlamentaryzmu.

Polecenie 3

Scharakteryzuj przyczyny prowadzenia przez władze II RP polityki równowagi w zakresie spraw zagranicznych. Czy twoim zdaniem taki kierunek przynosił Polsce więcej szans, czy zagrożeń? Uzasadnij odpowiedź.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem, a następnie wykonaj kolejne polecenia i ćwiczenia.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DuptEZ6Cg>

Film nawiązujący do polityki zagranicznej drugiej Rzeczypospolitej.

Polecenie 2

Opisz, w jaki sposób wydarzenia lat 1919–1920 i wojny polsko-bolszewickiej wpłynęły na stosunki z takimi sąsiadami Polski jak Litwa czy Czechosłowacja.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Omów politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej. Czy ówczesna sytuacja polityczna pozwalała na inne, korzystniejsze posunięcia? Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Połącz w pary wydarzenia z datami.

1939, 1932, 1938, 1934, 1925

polsko- brytyjski układ sojuszniczy	
polsko- niemiecka deklaracja o nieagresji	
polsko- sowiecki pakt o nieagresji	
przyłączenie Zaolzia do Polski	
wojna celna Polski z Niemcami	

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z pierwszą stroną polskiego pisma satyrycznego „Mucha” z 1930 r., a następnie odpowiedz na pytanie.

Źródło: dostępny w internecie: wbc.poznan.pl, domena publiczna.

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, dlaczego Polska miała napięte relacje z Niemcami. Co było tego przyczyną?

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:

4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;

6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) ocenia skuteczność polskiej polityki zagranicznej w okresie międzywojennym;

4) analizuje politykę wewnętrzną władz i postawy społeczeństwa II Rzeczypospolitej wobec zagrożenia wojennego.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- opisuje międzynarodową sytuację Polski w okresie międzywojennym;
- przedstawia powody trudnych stosunków dyplomatycznych z takimi sąsiadami jak m.in. Niemcy, ZSRS, Litwa i Czechosłowacja;
- wyjaśnia, na czym polegała koncepcja Międzymorza oraz polityka równych odległości.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;
- metoda akwarium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Nauczyciel poleca uczniom, aby przypomnieli sobie, jak wyglądało kształtowanie się granic II RP i stosunki z sąsiadami po zakończeniu I wojny światowej.

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu.
2. Nauczyciel poleca uczniom przygotować w parach pytania związane z tematem lekcji.
Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z tematem?

Faza realizacyjna:

1. Prowadzący prosi wybrane osoby o przypomnienie, w jaki sposób kształtowały się granice Polski po I wojnie światowej. Poszczególni uczniowie mogą przedstawiać informacje na temat kształtowania się granicy z ZSRS, Niemcami, Litwą i Czechosłowacją oraz statusu Wolnego Miasta Gdańska. Nauczyciel, jeśli to konieczne, uzupełnia istotne kwestie.

2. Nauczyciel przedstawia założenia polskiej polityki zagranicznej w latach 20. i 30. XX w. Omawia koncepcję Międzymorza, politykę równych odległości i równowagi.
3. Praca z multimedium („Film + Sprawdź się”). Uczniowie zapoznają się z filmem. Nauczyciel prosi uczniów, aby podzielili się na dwie grupy. Informuje, że będą uczestniczyć w dyskusji na temat: Czy ówczesna sytuacja polityczna pozwalała na inne, korzystniejsze posunięcia w prowadzeniu polskiej polityki zagranicznej? Wyjaśnia, że ten typ dyskusji określany jest jako akwarium. Nauczyciel informuje, że pierwsza grupa siada w kręgu i dyskutuje na zadany temat. Nauczyciel przypomina też zasady obowiązujące w czasie dyskusji: należy mówić zwięźle i na temat, nie obrażać innych, nie przerywać innym, nie podnosić głosu, słuchać uważnie wypowiedzi innych itp. Nauczyciel wyjaśnia, że w tym samym czasie druga grupa zajmuje miejsca dookoła i obserwuje przebieg dyskusji. Jej zadaniem jest analiza doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad i ogólnego przebiegu debaty. Nauczyciel wyznacza dokładny czas dyskusji.
4. Po zakończeniu debaty uczniowie mogą zamienić się rolami. Następnie nauczyciel prosi wybranych lub chętnych uczniów o ocenę umiejętności prowadzenia dyskusji, trzymania się tematu, doboru argumentów itp. kolegów z grupy dyskutującej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę dotyczącą kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli?

Praca domowa:

1. Wykonaj polecenie nr 1 i 2 z sekcji „Schemat”.
2. Wykonaj ćwiczenie nr 2 i 4 z sekcji „Film + Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Stosunki polsko-niemieckie 1919–1932, red. A. Czubiński, Z. Kulak, Poznań 1990.

W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–2000*, Warszawa 2001.

M. Kornat, *Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem a Zachodem*, Kraków 2007.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą zapoznać się przed lekcją z sekcją „Schemat”, aby przygotować się do późniejszej pracy.